

מסכת קידושין - פירק ראשון

מסכת קידושין, כמפורש משמה – עוסקת בדיני קידושי (אירוסין) אשה: הדרכים השונות לקדש אשה, תנאים בקידושין, קידושין ע"י שליח, יוחסין – מי פסול ומי כשר לנישואין, ועוד. נושאים נוספים הנמצאים במסכת הינם: יחסי הורים וילדים לימוד תורה, חיוב נשים במצוות ומצוות התלויות בארץ ישראל. בלימודינו השנה נתמקד דווקא בנושאים אלו. השבוע הראשון יוקדש למבואות:

1. מבוא לנושא המסכת - דיני קידושין במקרא.
2. משניות הפרק הראשון של המסכת.
3. מבוא לסוגיות הראשונות שנלמד - יחסי הורים וילדים במקרא

1. מבוא לפרק ראשון - דיני קידושין במקרא.

התורה אינה עוסקת ישירות בטקסי הקידושין והנישואין. עיינו בפרשיות התורה הבאות, העוסקות בנושאים קרובים לנושא הקידושין, תוך שימת לב לנקודות הבאות:

- ❖ מהו הפועל המציין קידושין בכל פרשיה, ומהי משמעותו?
- ❖ אלו הלכות מצויות בתורה לגבי אירוסין ונישואין, ועל זכויותיו של מי הן באות להגן?
- ❖ מה ניתן ללמוד מפרשיות אלו על מעמד האשה המאורסת, בהשוואה למעמד האשה הרווקה? ולמעמד האשה הנשואה?

הפסוקים:

1. שמות פרק כב, פסוק טו
2. דברים כב, פסוקים יג- כט
3. דברים כד, פסוקים א-ה.

בתורה ובנביאים ניתן למצוא סיפורים המתארים התקשרויות נישואין. עיינו בכל אחד מהסיפורים, ונסו לדלות מתוכם כיצד מתואר כינון האירוסים או הנישואין:

- ❖ האם הם מתארים טקס אירוסין / נישואין? (איך מגדירים טקס?) אם יש, מהם שלביו השונים?
- ❖ מי מחליט על הנישואין – הבת / אביה / בני משפחה אחרים?
- ❖ האם יש תשלום? למי הוא ניתן? מה מטרתו? האם הוא ממשי או סמלי?

הפסוקים:

1. סיפור עבד אברהם ורבקה – בראשית פרק כד, ובמיוחד פסוקים לד-לח, נ-סא.
2. סיפור רחל ויעקב – בראשית כט, פסוקים א-כח.
3. סיפור דינה ושכם בן חמור – בראשית לד, פסוקים א-ז.
4. סיפור דוד ומיכל – שמואל א' פרק יח, פסוקים טו-כח; שמואל ב' פרק ג פס' יב-טז.

2. השני

למדו היטב את משניות הפרק הראשון של מסכת קידושין, המצויות בחוברות, עם אחד או יותר מהמפרשים הבאים: הרמב"ם (עמ' 25 בחוברות), אלבק (עמ' 16 בחוברות, ומבוא למסכת בעמ' 13), קהתי (עמ' 4 בחוברות). ללומדים בקבוצה - מומלץ שכל לומד/ת יעיין/תעיין במפרש אחר.

- ❖ פרק זה מכיל נושאים רבים שאינם קשורים ישירות לקידושין. למעשה הוא בנוי משני קבצים נפרדים. מצאו את שני הקבצים הללו: מהו הנושא או המכנה המשותף של כל אחד מהם, ומדוע נגררו לתוך מסכת קידושין?
- ❖ השוו את הליך הקידושין שבמשנתנו לזה שמצאנו בספורי המקרא. במה הוא דומה ובמה שונה? על מה, לדעתכם, מעיד שינוי זה?
- ❖ מה המשמעות של קנין אשה בפרוטה? האם דעת בית שמאי, הדורשת קנין בדינר, תופסת את הקידושין באופן שונה מהותית, או שונה 'קוסמטית' בלבד?
- ❖ שימו לב: למעשה, סכום המוהר ששילם הבעל עבור אשתו במקרא, אינו נעלם: הוא נרשם בכתובה, כהתחייבות הבעל לשלמו לאשה במקרה גירושים או מות הבעל. מה הרווח בשינוי זה, ומי המרויח/ים?
- ❖ עיינו בדברי הרמב"ם, משנה תורה, הלכות אישות פרק א':

(א) קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק, אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה. כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואחר כך תהיה לו לאשה, שנאמר: 'כי יקח איש אשה ובא אליה' (דברים כב):

(ב) וליקוחין אלו מצות עשה של תורה הם, ובאחד משלשה דברים האשה נקנית: בכסף או בשטר או בביאה, בביאה ובשטר מן התורה ובכסף מדברי סופרים. וליקוחין אלו הן הנקראין קידושין או אירוסין בכל מקום, ואשה שנקנית באחד משלשה דברים אלו היא הנקראת מקודשת או מאורסת.

(ג) וכיון שנקנית האשה ונעשית מקודשת, אע"פ שלא נבעלה ולא נכנסה לבית בעלה, הרי היא אשת איש והבא עליה חוץ מבעלה חייב מיתת בית דין ואם רצה לגרש צריכה גט:

מה ההבדל המהותי בין המצב בימי קדם, 'קודם מתן תורה', ובין המצב ע"פ דין תורה, לפי הרמב"ם?

מה ההבדל בין אשה מקודשת לאשה נשואה?

- ❖ **משנה ז'** - לימוד הגמרא שלנו בשבועות הבאים יתמקד בסוגיות הדנות במשנה זו. עיינו בנוסח המשנה כפי שהוא מופיע בכתב-יד קאופמן: זהו כתב יד עתיק של המשנה, שנכתב כנראה באיטליה בסביבות המאה ה-11 לספירה, ונחשב כעד הנוסח הטוב ביותר של הענף הארץ-ישראלי של המשנה.

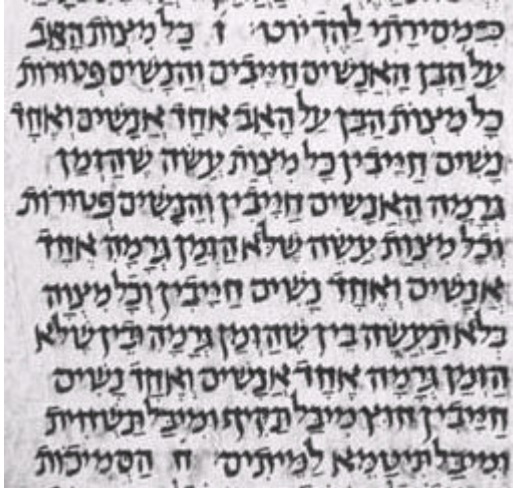
מה הבדל הנוסח העיקרי בין כ"י זה לנוסח המשנה שבדפוסים שלנו?
האם הוא מבטא מחלוקת הלכתית בין שני הנוסחים? מחלוקת לשונית?

❖ **התוספתא:**

התוספתא היא חיבור מתקופת המשנה או מעט מאוחר לה, ערוך על פי אותו סדר נושאי ומכיל חומר תנאי דומה.

עיינו בתוספתא קידושין, פרק א', הלכות 10-11 - המקבילות למשנה ז'. (עמ' 35 בחוברות)
מה היחס בין המשנה והתוספתא? מה מוסיפה לנו התוספתא על מה שנאמר במשנה?
באיזה נוסח תומכת התוספתא, בזה שבדפוסים שלנו או בזה שבכ"י קאופמן?

משנה כתב יד קאופמן

3. לבוא אסוויג הראשון שאלנו - אסו הויק וליקין בלקרא

עיינו בסיפורים ובפסוקים הבאים וציירו את מערכות היחסים בין הורים לבניהם ובין בנים להוריהם? מהם חובות ההדדיות? מהי ההתנהגות הראויה כלפיהם? האם יש יחס רגשי

ד

ראוי?

הפסוקים:

1. אברהם ושרה - בראשית יח - יט, כד א - ט, כה א - י
2. יצחק ורבקה - בראשית כה פסוק כח. ופרקים כז כח
3. לבן רחל ולאה - בראשית פרק לא
4. יעקב ובניו - בראשית לה כא - כט, מב לו - מג - יד

הרחבה: למעוניינים להרחיב, ניתן לקרוא את המאמרים הבאים:

❖ הרב יהודה ברנדס, **צורה ותוכן בקנייני קידושין**, אקדמות ו', תשנ"ט.